

До доц.д-р Нина Котева
Председател на научно жури
в Института по аграрна икономика
към Института по аграрна икономика

РЕЦЕНЗИЯ

от проф.д.ик.н.Иван Стойков Кънчев
На материалите на доц.д-р Димитър Николов Николов
от отдел „Икономика и управление на земеделските организации на Института
по аграрна икономика,
представени за участие в конкурса за заемане на академичната длъжност
„професор” по професионално направление 3.8. Икономика,
научна специалност – Икономика и управление (на земеделските стопанства),
обявен в Държавен вестник бр.62 от 29.07.2014 г.

1.Биографични данни и съответствие с общите изисквания за заемане на академичната длъжност „професор”.

Доц.д-р Николов е завършил ВИИ „Карл Маркс” през 1983 г. – специалност „Управление и икономика на аграрно-промишленото производство”. Образователната и научна степен по специалност „Икономика” му е присъдена през 1991 г.

Кариерното развитие на кандидата като научен работник е преминало в Института по икономика на селското стопанство, по-късно преименуван в Институт по аграрна икономика към ССА, от 1985 г. като научен сътрудник III-I степен и от 1995 г. до сега – като доцент.

През 1994 г. е работил в Центъра за пазарни съвети, отдел „Система за пазарна информация в земеделието” (САПИ и АИ), а през 1997 г. е бил изпълнителен директор на ДФ „Земеделие”. От 2013 г. е директор на Института по аграрна икономика към ССА.

От приведената справка за кариерното развитие на доц.Николов се вижда, че той има придобит опит като преподавател в бакалавърска степен, както следва: 2001 г. – учебната дисциплината „Финанси на фирмата” и „Информатика” в Стопански колеж на УНСС; 1992 г. и 1993 г. „Аграрно кредитиране” департамент „Агробизнес” на УНСС; 2003 г. „Финанси на селското стопанство” – Стопански колеж на УНСС. Участва и в извеждане на магистърски курсове в катедра „Счетоводство, финанси и статистика” на Аграрен университет гр.Пловдив по мониторинг и последващ контрол на инвестиционни проекти и „Финансов мениджмънт”, (2009-2014 г). Общият трудов стаж на доц.Николов е 29 г., а преподавателския му стаж е 9 г.

Представената информация показва, че кандидатът има научно-изследователски и педагогически стаж, които го легитимират като изграден и утвърден научен работник, преподавател и експерт, който отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „професор”.

2. Други умения и квалификации.

Доц.Николов има придобити допълнителни компетенции по време на специализации и обучителни курсове по: Принципи на микроикономиката и пазарни новини, проведен през 1992 г. по Cochran Fellowship Program USA; Земеделски и хранителен маркетинг през 1993 г. в Лондонския университет – Уай колеж; Адаптиране на инвестиционните условия с тези на ЕС – 1997 г. в Лондонския университет – Уай колеж; Управление на пазарно ориентирани организации в селските райони – 2004 г. в INWENT Шортау Германия и Ефектът на стандартите на супермаркетите върху малките стопанства през 2006 г. IAMO Хале Германия.

Изброените специализации показват разнообразните познания и научни интереси на кандидата, както и възможностите му да ги прилага при осъществяване на изследователска, проектантска, преподавателска и други експертни научни дейности. Това се потвърждава от ръководството и участието му в голям брой научни проекти и учебни дисциплини, които преподава в различни университети в страната.

Заслужава да се отбележи и активната консултантска и експертна дейност на доц.Николов, която е осъществявал като ръководител на ДФ „Земеделие”, системата за пазарна информация в земеделието и като експерт по разработване на бизнес планове за кредитиране от фондовете на програма САПАРД, други европейски фондове, както и експертизи в други организации като МЗХ, ФАО на ООН, Европейска комисия, Световна банка и др.

По отношение на общата ми оценка за условията за заемане на академичната длъжност „Професор” от доц.Николов, може да се обобщи, че кариерното му развитие напълно отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и на Правилника за неговото приложение в ССА чл.92 ал.1 (да е придобил образователна и научна степен доктор) и ал.2 (да е заемал академичната длъжност „доцент” в същото научно звено в ССА не по-малко от 2 години и да е бил хонорирован преподавател във висше училище най-малко 5 години).

3. Описание и оценка на представената за рецензиране научна продукция.

За участие в конкурса доц.Николов е представил списък със 122 научни разработки, които са публикувани след хабилитирането за „доцент” през 1995 г.

От тях са представени за рецензиране 89 броя, както следва:

- ✓ Самостоятелна монография – 1 бр.
- ✓ Самостоятелни раздели в колективни монографии – 18 броя;
- ✓ Колективни части в колективни монографии, книги и студии – 22 броя;
- ✓ Самостоятелни статии в научни списания – 8 бр.;
- ✓ Водещ автор в колективни статии, студии и научни списания – 13 бр.;

Доц.Николов има 84 публикации в реферирани научни издания, от които:

- ✓ Самостоятелна монография – 1 бр.
- ✓ Колективни части в колективни монографии, книги и сборници – 49 броя, в т.ч. публикувани в чужбина – 8 броя;
- ✓ В научни списания – 34 бр., в т.ч. 7 публикувани в чужбина.

Публикациите в издания с импакт фактор са 5 броя.

Доц. Николов има 42 броя участия в научни и приложни проекти и задачи, в т.ч. 24 финансирани от международни организации и програми. Ръководител е на 18 научни проекти.

Участвал е с 28 броя доклади, в т.ч.(14 броя в чужбина) на научни и експертни форуми, конгреси, конференции и работни съвещания.

Отговорен редактор е на сп. "Икономика и управление на селското стопанство" на ССА и е бил член на редакционните колегии на 4 броя престижни чуждестранни академични списания, в т.ч. през 1996 г. на списание EU Phare ACE (Приложение 7).

Може да се обобщи, че представената научна продукция на кандидата значително надхвърля изискванията на Правилника на ССА за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България - чл.93 ал.1 (кандидатът да има рецензиран монографичен труд и над 30 научни публикации след хабилитирането му за „доцент“).

4.Тематични направления на представената за рецензиране научна продукция.

Научната продукция на доц.Николов може да се групира в следните основни научни направления:

- ✓ Научно обслужване и прилагане на информационно-съветнически системи в агробизнеса – 2 бр. публикации – № 10,11 от Списъка с публикациите;

- ✓ Финансиране и кредитиране на земеделието и мониторинг и оценка на финансовата политика в селските райони – 12 бр. - № 13, 15, 16, 17, 39, 43, 44, 47, 56, 61, 79, 80.
- ✓ Оценка на въздействието на ОСП върху инвестиционното поведение на фермерите и на резултатите от прилагането на ПРСР – 15 бр. с № 18, 19, 23, 33, 35, 37, 60, 62, 65, 66, 67, 68, 70, 72, 74.
- ✓ Управление на риска и иновациите в земеделието – 11 бр. - № 21, 25, 26, 31, 32, 41, 61, 63, 66, 67 и 84.
- ✓ Управление на ландшафта в икономиката на селските райони – 7 бр. - № 51, 55, 59, 91, 92, 93, 97;

Първото от така изброените научни направления включва публикации, в които се съдържат научни разработки, свързани с концепцията за научно обслужване на агробизнеса и нейната практико-приложна конкретизация в предложена специализирана информационно-съветническа система за отглеждане на животни в малки ферми. По това научно направление се открояват публикации с № 10 и 11 от списъка, в които е разработена концепцията за система за научно обслужване на агробизнеса и информационно-съветническата система за отглеждане на животни.

От приведените данни за тематичното разнообразие на представените заглавия се вижда, че основно място в творчеството на автора заемат публикации от второто и третото научно направление. В тях са разкрити основите на земеделската кредитна система и е разработен институционален модел за нейното прилагане; изследвани са финансовите механизми и инструменти за развитие на селските райони и процесът на оценяване на финансовата политика в селските райони.

На базата на съвременни методи и подходи е изследван механизма за финансиране и кредитиране в земеделието, който е обект на разглеждане в публикации 13, 56, 79, 80. На основата на анализа на финансовата система в селските райони е обоснована необходимостта от усъвършенстване на модела на земеделската кредитна система. Предложен е институционален модел и законодателна рамка за развитие на финансовите механизми в селските райони. (публикации 15, 44, 47). Вниманието заслужава и разработения модел за оценка на кредитния рейтинг на земеделските стопанства, който подобрява достъпа до кредитни ресурси за земеделските стопани (публикации № 12 и 43).

От тази група публикации се откроява монографичното изследване на кандидата със заглавие „Реалните опции в управлението на риска и инвестициите при

земеделските стопанства” (публикация № 1). В него се препоръчва въвеждането на съвременни динамични методи за оценка на инвестиционните решения, какъвто е методът на „реалните опции”.

В разработките по четвъртото научно направление се съдържа теоретичен анализ на наличните инструменти за управление на риска в земеделието на България, както и оценки на въздействието му по отношение на ефективността при стабилизиране на доходите на земеделските производители. Разработен е и методически подход за управление на риска в земеделието и е оценено функционирането на селскостопанските застрахователни пазари - разработки № 21, 25, 26, 30, 32 и др.).

Специален интерес представляват публикациите с № 51, 55, 59, 97, посветени на приноса на ОСП за управление на ландшафта в икономиката на селските райони, който произвежда вторични ефекти в резултат на които се генерират потенциални пазари за нови дейности.

Може да се обобщи, че разгледаните тематични направления, които се съдържат в трудовете на доц.Николов го характеризират като водещ изследовател в областта на земеделската финансова политика и на финансирането и кредитирането на аграрния сектор, който доразвива и обогатява отделни страни на разглежданите тематични направления и ги довежда до конкретни приложни решения. Това се потвърждава и от големия брой цитирания на негови публикации (общо 27, в т.ч. 16 от чуждестранни автори и 5 броя от тях са публикувани в издания с импакт фактор). Освен това според ранжирането по системата IDEAS/RePeC доц.Николов се нарежда на седмо място сред икономистите в България по брой изтеглени от системата публикации.

5.Основни приносни моменти, съдържащи се в публикациите на кандидата.

Приносите, които се съдържат в научните разработки на кандидата могат да се разделят в две основни групи и се формулират както следва:

А) доказване с нови средства на съществени нови страни на вече съществуващи научни области, проблеми, теории, хипотези и концепции:

✓ Разработена е концепция за система за научно обслужване, която обхваща цялата верига от информация, свързана с научни изследвания в селското стопанство и тяхното внедряване в практиката. Формулирани са основните направления на информацията, която следва да се включат в системата.

✓ Изследвани са финансовите механизми и инструменти за развитие на селските райони на базата на новата институционална теория и функционалният подход за

изследване на финансовите системи. Оценена е финансовата политика за развитие на селските райони, както и източниците за финансиране на отделните райони.

✓ Доразвита и обогатена е концепцията за Земеделската кредитна система, която е представена като Селска финансова система, оценени са нейните предимства и недостатъци.

✓ Разработен е модел за оценка на кредитния рейтинг на земеделските стопанства и е дадено определение на кредитоспособността на земеделските стопанства, както и насоки за подобряване на достъпа до кредитните пазари. На тази методическа основа е разработен и модел за оценка на кредитоспособността на земеделските стопанства.

✓ Приложен е съвременен методически подход, наречен „реалните опции“ за анализ на въздействието на ОСП върху инвестиционното поведение на фермерите на базата на директните плащания на площ използвана земеделска земя;

✓ Разработена е методика за определяне на размера на земеделските стопанства на база на икономическия им размер, като стопанствата са разделени на малки, средни и големи. Дефиницията за малки земеделски стопанства е приложена при групиране на стопанствата през новия програмен период на ОСП – 2014-2020.

✓ Разработен е теоретичен анализ и оценка на наличните инструменти за управление на риска в земеделието на България, както и оценка на въздействието им по отношение на ефективността при стабилизиране на доходите на земеделските производители. На тази основа е предложен методически подход за управление на риска в земеделието в съчетание с клъстерния подход в условията на интеграцията и мултифункционалност на стопанството.

Б) Практико-приложни приноси за внедряване (получаване и доказване на нови факти, в т.ч. и потвърдителни факти, конструктивни решения и предложения):

✓ Разработена и адаптирана е информационно-съветническа система за отглеждане на животни в малки ферми. Тя включва елементи, свързани с разработване на стратегии за бързи продажби и пазарна адаптация, оптимизиране на храненето и отглеждане на животни и култури, както и оценка на ефективността на инвестициите;

✓ С използване и прилагане на съвременни методически средства и подходи е изследван механизма за финансиране и кредитиране в земеделието, анализирани са и механизмите за кредитиране от търговските банки. В резултат на тези изследвания са формулирани предложения за усъвършенстване на земеделската кредитна система в България

✓ Направен е критичен анализ на подготовката за прилагане на Програма САПАРД в страната. Разработени са обосновани предложения, свързани с финансирането на програмата и за повишаване на ефективността от приложението ѝ, които по-късно са потвърдени от нейното изпълнение. На основата на тези предложения е обоснована и нуждата от създаване на специализиран гаранционен фонд, който да облекчи достъпа на земеделските производители до изгодни кредити.

✓ Разработен е цялостен институционален анализ на предимствата и недостатъците на отделните форми на взаимодействие между финансовите посредници, участващи в Селската финансова система, като е определена ролята на държавата в този процес. На тази основа е предложен институционален модел и законодателна рамка за развитие на финансовите механизми в селските райони.

✓ Изследвано е влиянието на ОСП на микро ниво – земеделско стопанство, относно използването на агроекологичните плащания. На основата на изводите от анализа са разработени стратегии за развитие на стопанствата, свързани с ефективното прилагане на агроекологичните плащания. Очертани са насоки за подобряване на услугите, свързани с микрофинансиране в селските райони, като специално внимание е отделено на взаимоспомагателните гаранционни схеми.

✓ Приложени са съвременни методически подходи за анализ на въздействието на ОСП върху инвестиционното поведение на фирмите на базата на директните плащания. Резултатите от анализа доказват, че е пряка връзката между плащанията на площ и инвестиционните разходи, докато разходите, свързани с компенсирането на разходи под формата на добавка към цената – нямат инвестиционен характер.

✓ За първи път в страната е приложен метода за оценка на инвестиционните решения в земеделието чрез анализа на дървото на решенията. Използвани са 4 вида опции – прекъсване на земеделската дейност; отлагане; отказване; преминаване към друг отрасъл. Приложението на този подход допълва традиционния метод на нетните парични потоци и дава потвърдителни факти за влиянието на риска и несигурността при оценката на инвестициите в земеделието.

✓ Направена е оценка на ОСП за управление на ландшафта, в резултат на която са разкрити потенциалните вторични ефекти, която генерират допълнителни пазари за нови дейности и за стимулиране на икономиката на селските райони.

Цялостната научна дейност на кандидата, публикациите и съдържащите се в тях научни приноси заслужават висока оценка. Те са насочени към решаване на актуални и

значими проблеми, които имат важно социално-икономическо и практико-приложно значение за развитието на аграрния сектор в България.

6. Препоръки за бъдещата научно-изследователска и публицистична дейност на кандидата.

Доц.Николов се представя с достатъчно по обем и качество научна продукция, в която има значителни приноси моменти, което ми дава основание да препоръчам в бъдеще да съсредоточи усилията си към обобщаване на част от изследванията и проектните решения и ги оформи в самостоятелен научен труд, който би могъл да защити като дисертация за присъждане на научната степен „доктор на икономическите науки” или ги издаде като отделен самостоятелен монографичен труд.

Заклучение.

Изложените научни приноси и оценки за научната и експертна дейност на кандидата са доказателство, че той отговаря на всички изисквания на ЗРАСРБ и на Правилника за прилагането му в Селскостопанска академия за заемане на академичната длъжност „професор”.

С убеденост предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуваме доц.д-р Димитър Николов да бъде избран от Научния съвет на Института по аграрна икономика на Селскостопанска академия за заемане на академичната длъжност „професор”.

20.11.2014 г.

Рецензент:

(проф.д.ик.н.Иван Стойков Кънчев)